

Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості

Українська народна іграшка бичок у техніці пап'є-маше

Анна Бурдюжан,
керівник гуртка «Фантазія»

Слов'янськ – 2023р.

Українська народна іграшка

Українська іграшка, як і саме життя нашої нації, сягає глибокої давнини. Люблячі руки мам і бабусь завжди творили для своїх малюків забавки з того, що було в домі: з клаптика тканина, рослинки чи овочу. Ляльку робили з кукурудзяного качана, возика з дерева, корівку з маленького гарбузика... Ці іграшки були простими, але в них зберігалось все: сили землі і сонця, теплота рук рідних людей.

На території України найдавніші прототипи іграшки були виявлені в селі Мезин Коропського району Чернігівської області. Це були фігурки пташок, вовка, собаки, які виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення.

У IV—III тис. до н. е. трипільці виготовляли керамічні жіночі статуетки, різноманітні фігурки тварин (овець, коней, биків та ін.) та їх дитинчат, які символізували плодючість.

В могильнику на території Львівської області археологами знайдено ліпні порожнисті фігурки пташок, що згодом трансформувалися в іграшки-свищики.

На початку своєї появи іграшки мали суто ритуальне, оберегове та обрядове призначення. Дохристиянські іграшки переважно відображали образи священних тварин, птахів, фантастичних істот. Це вказує на те, що вони були пов'язані з міфологією та язичницьким культом, а отже і з нашою прадавньою історією та культурою. З прийняттям християнства вони починають також виконувати ігрову та декоративну функції.

Як стверджують етнографи, у період XIV – XVIII ст. виготовлення забавок на території України не припинялось, однак від іграшкової культури саме цього періоду майже нічого не зберіглось.

Відповідно до досліджень науковців, розквіт іграшкового промислу припадає на середину XIX ст. Формуються найбільші осередки по виготовленню дитячих забавок: Прикарпаття, Поділля і Подніпров'я.

Традиційні українські народні іграшки були природними та надзвичайно різноманітними. Виготовляли їх з різних матеріалів, а саме: з глини, з дерева, з ниток і тканини, з тіста, з сиру, з лози, з соломи, з трави і кукурудзи.

Іграшка з глини була найбільш популярною та найбільш поширеною народною іграшкою у більшості регіонів України. Її виготовляли як в умовах промислового виробництва, так і кустарним способом, в тих регіонах, де були розповсюджені гончарні промисли.

Серед іграшок із глини найбільш відомими були свищики в образі різних птахів: зозульок, півників, чаєчок, індиків. Основні ознаки таких іграшок – проста архаїчна форма, відсутність надмірної деталізації, підкреслена об'ємність. Такі свищики виготовлялися в усіх гончарських осередках України, а відрізнялися вони лише за розміром і декором.

Глиняна пташка-свищик зозулиця є музичним інструментом. Вважалось, що звуки свищиків пробуджують природу та відганяють злі сили від людей, а особливо є захистом та оберегом для дітей.

Однак були також подібні іграшки в образі тварин: коників, бичків, цапів, оленів, собачок, свинок, зайчиків, рибок, ведмедів, міфічних тварин.

Глина – матеріал ламкий і недовговічний. Незважаючи на великі масштаби виробництва глиняних іграшок, їх дійшло до нас мало, адже вони легко ламались, розбивались і зникали з поколіннями людей.

Колекції глиняних забавок не великі і майже не вивчені. Інтерес до глиняної іграшки виник доволі пізно, її вивченню перешкоджає особлива традиційність, одноманітність і сталість форм і образів.

Іграшку робили скрізь, де були поклади глини і займалися гончарством. Вона була побіжною, другорядною справою в гончарному виробництві. Ліпили її поряд з мисками, глечиками і горщиками, зазвичай не гончарі-чоловіки, а жінки і діти. Оскільки глина є м'яким та пластичним матеріалом, до виготовлення керамічних забавок часто долучалися діти.

Така робота була важливим елементом народної педагогіки, вона не тільки розвивала навички роботи із глиною, але й прищеплювала важливі якості: старанність та наполегливість в досягненні хорошого результату. Ліпили для себе, для забавки, а з часом – на продаж, приурочуючи до ярмарків і веселих народних свят. Лише в кількох місцевостях глиняна іграшка стала самостійним промислом, підвладним впливам моди і міським потребам. Але зазвичай вона народжувалась і розвивалась у селянському середовищі. Саме тому в ній знайшли яскраве виявлення характерні риси селянського народного мистецтва.

Технологія виготовлення іграшок, підготовка глини майже всюди були однаковими, хоча й мали місцеві особливості. Червону, сіру або білу глину змішували з дрібним просіяним піском і розводили з водою, перетворюючи у в'язке тісто. З нього й ліпили іграшки. Спочатку їх висушували, а через кілька днів обпалювали. В залежності від якості і складу місцевих глини й піску, поверхня іграшок набувала певного кольору і фактури, які відігравали велике значення в їх декоративних властивостях. Для прикраси в різних центрах використовували кольорову поливу або розпис.

Найвідомішими українськими гончарними забавками були іграшки з Опішні на Полтавщині, найвживанішим сюжетом яких була природа, народний побут, фантастичні сюжети, наприклад – звірята, які танцюють та грають на музичних інструментах.

Особливий інтерес становлять розписи іграшок. Вони утворюють певну традиційну, закріплену та логічно зумовлену, систему понять і позначень. В системі цих розписів закладений глибокий зміст, здобутий досвідом життя та праці багатьох поколінь. Для розпису найчастіше використовували фарби із натуральних барвників. Чорна виготовлялася з гілок вільхи, помаранчева - молочаю, жовта - ромашки, синя - сон-трави, зелена - жита, коричнева - цибулі.

Цікаво, що кожна глиняна іграшка мала своє значення. Ось наприклад корівка була оберегом для дівчаток. Була символом родючості, матеріального достатку.

Сьогодні, на основі українських традицій іграшкарства, сучасні народні майстри та професійні художники створюють власні інтерпретації народної іграшки. З'явилося багато нових матеріалів та технік для їх виготовлення: легкий пластилін, полімерна глина, пап'є-маше, іграшка із вати.

Пап'є маше – це цікава техніка розвитку творчих здібностей та прояву фантазії, популярна завдяки своїй простоті і унікальності.

Пап'є-маше (фр. papier-mache, букв. «жований папір») – паперова маса (газета, папір, картон) з клейкими речовинами й наповнювачами (суміш борошна, крохмалю чи гіпсу з водою), що легко піддається формуванню різних форм.

Вироби з пап'є маше.

Пластичний матеріал пап'є-маше приймає будь-яку форму, тому в цій техніці можна виготовляти багато цікавих та корисних речей. Найбільш популярні вироби в техніці пап'є-маше такі:

- маски;
- біжутерія, прикраси;
- ляльки, іграшки;
- навчальні матеріали;
- статуетки, фігурки;
- декоративні тарілки, чашки, пляшки та інші види посуду;
- шкатулки, кошики, скриньки, коробочки, скарбнички;
- підсвічники;
- сувеніри;
- новорічні прикраси;
- вази;
- декоративні вінки;
- дверні ручки;
- ліпнина для оздоблення меблів;
- барельєфи, панно, штучний камінь та інший декор для інтер'єру;
- реквізит для вистав.

Творіння майстрів, які володіють пап'є-маше, дійшли до нас у вигляді величезних колон з ліпниною в Ермітажі, у вигляді скульптур богів в буддійських храмах, у вигляді лакових скриньок з мініатюрами.

Через французьку назву вважається, що мистецтво пап'є-маше зародилося у Франції, проте це не зовсім вірно: виробів з пап'є-маше у Франції не було до самої середини XVII століття, а батьківщиною цього виду мистецтва є Китай, де було винайдено папір. При розкопках на території Давнього Китаю були виявлені шоломи, виготовлені методом пап'є-маше, і

рік створення цих шоломів коливається між 202-м і 220-м роком до н.е. р. Далі захоплення пап'є-маше поширилося на територію Японії і Персії, де таким методом виготовлялися маски для спеціальних церемоній. Тільки в 70-і роки XVII століття пап'є-маше стали відомі в усьому світі, в тому числі і у Франції. У 1740 р. почалося виробництво лакованих виробів з пап'є-маше за зразками, які були привезені з Японії. Бізнес виявився настільки вдалим, що почали винаходитися все більш нові техніки, завдяки яким вироби володіли такою ж міцністю, як дерево. Найчастіше пап'є-маше використовувалося для виготовлення ляльок.

Виготовлення пап'є-маше

Пап'є-маше створюється різними методами та їх налічується три:

Спосіб 1. Пошарове.

Найпростішим з усіх є пошаровий спосіб. Папір нарізають на смужки і наклеюють на спеціальну форму. Це може бути куля, тарілка або щось інше. Загалом, можна використовувати все, що має потрібну форму. Зазвичай робиться не дуже багато шарів, але для деяких виробів їх кількість може дійти і до сотні. Смужки повністю обмащуються клеєм і поміщаються у форму шарами. Кожні 3-4 шари виробу просушуються. Тільки потім треба робити інші шари, також просушуючи їх. Далі робота залежить безпосередньо від самого виробу.

Спосіб 2. Паперова м'якоть.

Цей спосіб самий древній. Для нього треба нарвати на шматки папір або картон і замочити у воді на 10 годин. Потім суміш треба трохи розігріти, щоб зруйнувати її структуру. Вода видаляється через сито, паперова маса залишається. Потім її треба перемішати, зробити однорідною. До отриманої маси треба додати клей і можна починати працювати.

Спосіб 3. Пресування.

Цей метод більше підходить для промислового виробництва. Аркуші картону накладають шарами і промазують клеєм, а потім пресують. Коли заготовка буде просушена, то її поверхня шліфується і забарвлюється. У такій техніці можна виконати тільки плоскі деталі, яким потрібно бути особливо міцними.

Інструкційна картка

Виготовлення народної іграшки «Корівка» в техніці па'пе-маше

Інструменти і матеріали:

- Фольга
- Серветки білого кольору
- Фарби
- Пензлик
- Дерев'яна шпажка
- Клей ПВА
- Клейовий пістолет
- Селиконові стрижні
- Посудина з водою

№ з/п	Послідовність виконання роботи	Графічне зображення
1	Формуємо із фольги дві овальні заготовки розмірами 4 см. для голови та 5 см. для тулуба.	
2	Відламуємо від дерев'яної шпажки шматок довжиною 5 см. та з'єднуємо за допомогою нього заготовки голови та тулуба.	
3	Відриваємо шматок фольги та обмотуємо шпажку, формуємо шию. За необхідності підклеюємо фольгу на клейовий пістолет.	
4	Відламуємо від дерев'яної шпажки 5 шматків довжиною 4 см. для ніжок та хвоста.	

		
5	<p>Приклеюємо шпажки на клейовий пістолет.</p>	
6	<p>Відриваємо невеликі шматки фольги та формуємо ніжки та хвостик.</p>	
7	<p>Підклеюємо фольгу за необхідності.</p>	
8	<p>Відламуємо від дерев'яної шпажки 4 шматки довжиною 3 см. для різок та вух.</p>	

		
9	<p>Приклеюємо частини шпажки на клейовий пістолет.</p>	
10	<p>Обмотуємо фольгою ріжки та вуха.</p>	
11	<p>Змішуємо клей ПВА з водою 1х1.</p>	
12	<p>Змащуємо заготовку корівки клейовим розчином.</p>	

		
13	<p>Відриваємо невеличкі шматочки серветки, прикладаємо їх до заготовки, зверху промазуємо клейовим розчином.</p>	
14	<p>Обклеюємо всю іграшку декількома шарами, щоб фольга не просвічувалася. Даємо повністю підсохнути. Можна підсушити феном.</p>	
15	<p>Розмальовуємо фарбою червоного кольору мордочку, малюємо квіточку з обох боків.</p>	
16	<p>Розфарбовуємо копита та роги фарбою жовтого кольору, а також малюємо серединки</p>	

	квіточкам.	
17	<p>Малюємо фарбою зеленого колору листочки у формі крапельок. Фарбою червоного кольору ставимо цяточки.</p>	
18	<p>Малюємо квіточку на голові корівки, середину вушок, ніздрі та очі.</p>	
19	Наша іграшка готова!	